

TITO FOTO

Ironija,
ki se vrti
v prazno

Momo Cvijović, prevod: Renata Zamida

»A VMES NEKJE, ŠE V ČASIH REALNEGA SOCIALIZMA, JE JOSIP BROZ NAŠEL NAČIN, KAKO Z UMETNOSTNIM SREDSTVOM PODPRETI POSTREVOLUCIONARNO SOCIALISTIČNO POLITIKO: NA KRAJ OBČE REPREZENTACIJE S POLITIČNO PRAKSO ENOPARTIJSKEGA SISTEMA JE INTERVENIRAL Z ZASTARELO, A ZATO TOLIKO BOLJ 'POPULARNO' UMETNOSTNO PRAKSO. S POP-ROMANTIČNIM MOJSTRSTVOM, KI JE PROIZVEDLO UMETNINO TITO.«

Rastko Močnik, TITO: mojstrovina pop-romantizma, *VlasTITO iskustvo*, katalog za razstavo, Samizdat B52, Beograd, 2004.

Politično delovanje Josipa Broza poznamo do obisti, njegovega umetniškega udejstvovanja praktično nič. Še tiste umetniške aktivnosti, ki so mu jih za čas življenja priznavali, na primer razstavljanje svojih fotografij na razstavah v Mariboru in Sarajevu, so bile po njegovi smrti pozabljene, po nekem nenapisanem pravilu klasificirane za še eno obliko »ljubezni in spoštovanja do največjega sina naših narodov«. Tudi Tomislava Peterneka, visokega predstavnika FIAP-a (Mednarodna zveza za fotografsko umetnost, op.p.), nihče ni jemal resno, ko je že pred tridesetimi leti razlagal, da so tri fotografije »nekega eksotičnega vrta«, katerih avtor je Josip Broz, razstavljene v njujorskem muzeju moderne umetnosti MoMa (mimogrede, kustosi istega muzeja niso poznali nobenega od pomembnejši jugoslovanski avtorjev na seznamu, ki jim ga je pripravil Peternek).

Kolikor mi je znano, se – z izjemo citiranega Rastka Močnika – z umetnikom po imenu Tito ni prav nihče resneje ukvarjal. V svojem spisu *Tito: mojstrovina pop-romantizma* Močnik z mojstrsko aplikacijo »koncepta umetniške prakse« Medvedeva in Lévi Straussove formule »družbenega dejstva« pride do zaključka, da je za razumevanje *fenomena Tito* nujna kombinacija politike in umetnosti. Samo ta naveza na možen in spravljiv način razlaga antagonizem avtokrata, ki ga je ljudstvo oboževalo za čas njegovega življenja in častilo po smrti.

Kakorkoli, Tito se je s fotografijo intenzivno ukvarjal več kot štiri desetletja. Po dosedanjih odkritjih je samo v Muzeju zgodovine Jugoslavije ohranjenih 473 črno-belih in barvnih filmov v leica formatu in okoli 200 fotografij, ki jih je Tito posnel s kulturnim fotoaparatom Polaroid, od katerega se v zadnjih letih življenja ni ločil. Ko sem se začel pred časom precej nejevoljno, na zahtevo novosadskega galerista Save Stepanova, ukvarjati s Titom kot fotografom, sem že po kratkem in površnem raziskovanju ugotovil, da tu nekaj ni v redu. Sam verjamem, da nas to, kar počnemo kot hobi, privlači iz enega samcatega razloga: daje nam iluzijo, da se vsaj v nečem dvigamo nad povprečje, da se z ravnimi ljubitelja dvigamo na raven poznavalca, za razliko od vsakodnevnega

dela, kjer smo več ali manj podložni strokovnjakom. Tako sem si ogledoval Titove posnetke – na desetine, stotine, tisoče sem jih pregledal – in ugotovil, da se človek niti po 40 letih fotografiranja ni dvignil nad povprečje, in to dosledno. Njegove fotografije so sčasoma postajale celo vse slabše! Pravi profesionalci! Če se samo spomnim množice fotografij, ki Tita prikazujejo v trenutku fotografiranja ... Po drugi strani pa je Tito v politiki beležil uspeh za uspehom. **ZATO LAHKO SKORAJ BREZ DVOMA ZATRDIM, DA JE BIL TITOV HOBI POLITIKA, ON SAM PA JE BIL PROFESIONALNI FOTOGRAF.**

Zbirka fotografij je po številu posameznih primerkov verjetno največja zbirka v fundusu Muzeja zgodovine Jugoslavije (v njej je okoli 30.000 posnetkov), njen edini avtor pa je Josip Broz Tito. Ta zbirka danes predstavlja izjemen zgodovinski vir, predvsem za popolnejše dojetanje Titove osebnosti, in je neizčrpen navdih za najrazličnejše študije: psihološke, antropološke, sociološke ... Po drugi strani je izjemno pestra vsebina te zbirke pri interpretaciji Titove osebnosti, pozicije in dogajanja v tistem času odlično dopolnilo t.i. uradnemu fotomaterialu. Prav zaradi te zbirke lahko obdobje Titove vladavine imenujemo za najbolje dokumentirano in arhivirano obdobje v naši zgodovini. Kar se tiče same zbirke smo še zmeraj v pričakovanju novih odkritij. Število obstoječih fotografij namreč zaobjema obdobje od leta 1960, ko je Tito med bivanjem v New

Yorku, v času XV. zasedanja Generalne skupščine Združenih narodov, kar iz avtomobila in hotelske sobe posnel nekaj odličnih mestni vedut, pa do leta 1979. V arhivu ni praktično nobene fotografije iz 40. in 50. let, čeprav je znano, da je Tito že v času vojne fotografiral z aparatom znamke Rolleflex. In če lahko za vse druge zbirke v Muzeju rečemo, da vsebujejo predmete, ki so jih drugi poklonili Josipu Brozu, gre pri tej zbirki za svojevrsten poklon Tita Muzeju, ki je od ustanovitve leta 1982 pa do leta 1996 nosil tudi njegovo ime.

Tudi če pristanemo na dejstvo, da je Tito do konca ostal amater, torej da je bilo fotografiranje vse do smrti njegov

najljubši hobi, to v ničemer ne zmanjša vrednosti tega, po mojem mnenju, ekskluzivnega materiala. Prav nasprotno! Biti amater je lahko tudi prednost. Amaterji imajo namreč ta privilegij, da lahko slikajo zelo različne motive in vsebine, če to želijo. Tako je tudi Tito slikal vse: morsko obalo in oddaljene otoke, najrazličnejše prizore iz narave, lov, živali, cvetje, hišne predmete, le redko ljudi, razen množic pred različnimi shodi. Portretov ni delal praktično nikoli, je pa njegov fotoaparati pogosto ulovil osebe pri delu, posebej sobarice ... V svojem amaterstvu je ostal do konca zvest svoji osebnosti, in kot je bil avtentičen pri svojem političnem udejstvovanju (uvredba samouprave, zagovarjanje neuvrščeniosti in podobno), je bil tak tudi po deset tisočih posnetih fotografijah – kot smo že ugotavljali, ni imel nikakršne želje, da se v svojem hobiju dvigne nad povprečje. S tem na najboljši možni način potrjuje izvorni pomen besede amater (etimološko iz latinskega *amator*, ljubimec). Fotografija je bila le njegov hobi, on pa njen »ljubimec«, tisti, ki jo obožuje.

Skratka, še 30 let po svoji smrti nas Tito uspe presenetiti, tokrat s svojimi fotografijami. In če včasih dvomimo v besede Heinriha Bölla, ki trdi, da se profesionalci najlažje skrijejo med amaterji, nam je zdaj jasno, da se je Tito znašel prav v obratni situaciji – kot amater se je pogosto znašel (skrival) v družbi profesionalcev – omenili smo že, da je s svojimi fotografijami sodeloval na več razstavah, objavljale so jih strokovne revije, bil je pokrovitelj pokala jugoslovanske fotografije, mednarodne razstave »Zlato oko«, kongresa Mednarodne federacije fotografske umetnosti (FIAP), ki je bil leta 1960 v Jugoslaviji, in – kot krona njegovega »dela« (in kar so sanje mnogih profesionalcev) – tri Titove fotografije se nahajajo v zbirki Muzeja moderne umetnosti v New Yorku!

Javno življenje Josipa Broza Tita nam je do potankosti poznano. Tista druga, zasebna plat njegovega življenja pa se nam kljub trudu tedanje propagande, da nam Tita pričara v najboljši luči, še zmeraj izmika. Za tovrstno spoznavanje Tita je material njegove fotografske zbirke izjemno dragocen. Namreč, kje in kako je preživel svoj prosti čas, s kom se je družil in predvsem kako je Tito te ljudi s čarobnim podaljškom človeškega očesa – fotoaparatom – videl in doživeljal.

MOMO CVIJOVIĆ JE ZAPOSLEN V MUZEJU ZGODOVINE JUGOSLAVIJE V BEOGRADU. V BEOGRAJSKEM MUZEJU 25. MAJA JE BIL KUSTOS LETOS FEBRUARJA ODPRTE RAZSTAVE »TITO FOTO«, NA OGLED JE POSTAVIL MED SELITVIJO ARHIVA ODKRILE POLAROIDE IN FOTOGRAFIJE, KI SO BILE DELO JOSIPA BROZA TITA.

